VĂN HỌC GEN Z – TIẾNG NÓI CỦA THẾ HỆ TRƯỞNG THÀNH TRONG THỜI ĐẠI SỐ

Nguyễn Thị Thanh Huyền, Trần Kim Chi, Dương Minh Yến Trang
Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: *Văn học Gen Z là dòng văn học gắn với thế hệ sinh ra và lớn lên trong thời đại số (khoảng 1997–2012), vừa là những tác giả trẻ sáng tác, vừa là độc giả đương thời tiếp nhận. Đây là tiếng nói của một thế hệ mới, phản ánh tâm tư, khát vọng cá nhân đồng thời khắc họa bức tranh đa chiều của xã hội hiện đại. Hạt nhân trong sáng tác Gen Z là đời sống thường nhật và cảm xúc cá nhân, được thể hiện qua lối viết tự do, gần gũi và giàu tính nhân văn. Sự bùng nổ của công nghệ và mạng xã hội không chỉ tạo điều kiện cho Gen Z lan tỏa tác phẩm, mà còn góp phần hình thành thói quen đọc – viết mới, khiến văn học trở thành không gian đồng cảm, chia sẻ và sáng tạo. Văn học Gen Z bước đầu nhận được sự tiếp nhận tích cực từ công chúng, cho thấy sức sống và ảnh hưởng ngày càng rõ nét trong đời sống văn học Việt Nam đương đại. Dù còn đối diện nhiều thách thức, thế hệ sáng tác này đang khẳng định bản sắc và mở ra triển vọng mới, góp phần định hình diện mạo văn học Việt Nam trong thế kỉ XXI.*
Từ khóa: *Sáng tạo; sự đồng cảm; thời đại số; tiếng nói thế hệ; văn học gen Z.*

Nhận bài ngày: 12.10.2025, gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 29.12.2025
Liên hệ tác giả: Nguyễn Thị Thanh Huyền; email: huyenntt@daihocthudo.edu.vn

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Văn học Việt Nam hiện đại đã trải qua một tiến trình phát triển phong phú, từ đầu thế kỉ XX đến nay luôn gắn liền với những biến động lớn của lịch sử và xã hội. Giai đoạn 1930 – 1945 mở ra hệ hình văn học mới, kế thừa truyền thống dân tộc nhưng đồng thời mang trong mình khát vọng dân chủ và canh tân đất nước. Từ 1945 đến 1975, văn học gắn bó chặt chẽ với lí tưởng cách mạng, phản ánh hiện thực chiến đấu và khát vọng giải phóng dân tộc. Sau 1975, ngòi bút dần chuyển hướng từ chủ nghĩa anh hùng sang chủ nghĩa nhân văn, tập trung tái hiện đời sống con người trong công cuộc xây dựng đất nước. Bước sang cuối thế kỉ XX và đầu thế kỉ XXI, xu hướng hiện đại hóa và dân chủ hóa đã đưa văn học Việt Nam hòa nhập sâu hơn vào dòng chảy thế giới.

Trong bối cảnh đó, văn học Việt Nam thế kỉ XXI đang khoác lên mình diện mạo mới, nơi truyền thống, hiện đại và hậu hiện đại cùng dung hợp. Đặc biệt, sự xuất hiện của thế hệ Gen Z – những người sinh ra và trưởng thành trong thời đại số – đã mang lại cho văn học một nguồn sinh lực mới. Gen Z không chỉ tham gia sáng tác mà còn định hình những cách thức tiếp nhận văn học mới, với giọng điệu, phong cách và chủ đề phản ánh trực tiếp đời sống hiện đại: công nghệ, đa dạng văn hóa, vấn đề xã hội và những cảm xúc cá nhân. Nghiên cứu văn học Gen Z vì thế không chỉ giúp chúng ta hiểu rõ hơn tiếng nói của một thế hệ trẻ mà còn mở ra những hướng tiếp cận mới cho văn học Việt Nam trong tương lai.

2. NỘI DUNG

Gen Z [1](hay Thế hệ Z) là nhóm người sinh ra trong giai đoạn khoảng từ năm 1997 đến 2012 (một số nguồn mở rộng từ 1995 đến 2015). Đây là thế hệ trưởng thành trong bối cảnh Internet, công nghệ số và mạng xã hội bùng nổ, vì thế còn được gọi bằng nhiều tên khác như *iGeneration, Digital Natives, Zoomers*… Gen Z có tư duy cởi mở, khả năng thích nghi nhanh, đề cao sự đa dạng văn hóa và có ý thức rõ rệt về bản thân cũng như các vấn đề xã hội. Tại Việt Nam, Gen Z chiếm khoảng 25% lực lượng lao động, tức khoảng 15 triệu người, góp phần quan trọng trong các lĩnh vực sáng tạo và tri thức.

[1] https://vi.wikipedia.org

Khi nói đến "văn học Gen Z", có thể hiểu đây là dòng văn học do chính thế hệ Z sáng tác và thể hiện tiếng nói của họ, đồng thời cũng bao gồm những tác phẩm viết cho, viết về hoặc được thế hệ Z tiếp nhận. Văn học Gen Z vì vậy phản ánh trực tiếp nhịp sống hiện đại, sự tác động của công nghệ, cùng những trải nghiệm, cảm xúc và khát vọng của một thế hệ lớn lên giữa thời đại nhiều biến động.

2.1. Công nghệ, mạng xã hội – yếu tố thúc đẩy sự phát triển và những kịch bản cho văn học Gen Z

Gen Z là thế hệ lớn lên cùng Internet và mạng xã hội, vì vậy công nghệ không chỉ là bối cảnh mà còn trở thành một phần bản chất của văn học Gen Z. Nhiều tác giả trẻ công bố tác phẩm trên Wattpad, Facebook, TikTok, blog cá nhân… thay vì chỉ thông qua xuất bản truyền thống. Chính môi trường số đã làm thay đổi cách thức sáng tạo: từ ngôn ngữ, nhịp điệu cho đến hình thức trình bày. Những thể nghiệm văn học trực tuyến, văn học fanfiction, hay tiểu thuyết "dạng series" đăng nhiều kỳ trên mạng phản ánh rõ tác động này. Đồng thời, công nghệ cũng tạo điều kiện cho độc giả Gen Z tiếp cận văn chương theo những cách mới: nghe sách nói, đọc e-book, tương tác bình luận trực tiếp với tác giả. Có thể nói, văn học Gen Z vừa được sinh ra trong không gian mạng, vừa nhờ mạng mà lan tỏa, hình thành nên một cộng đồng sáng tác và tiếp nhận mở, nhanh nhạy và gắn chặt với đời sống công nghệ.

Bước vào không gian văn hóa toàn cầu, văn học Gen Z phải đối diện nhiều thách thức. *Thứ nhất*, sự cạnh tranh từ văn hóa nghe – nhìn (phim, nhạc, vlog, game) làm cho việc đọc sách không còn là lựa chọn hàng đầu của giới trẻ. *Thứ hai*, văn học dịch và các nền tảng quốc tế đem lại sự so sánh gay gắt về chất lượng, dễ khiến văn học trẻ bị "lấn át". *Thứ ba*, nguy cơ chạy theo thị hiếu, lối viết dễ dãi để nhanh chóng nổi tiếng trên mạng cũng đe dọa đến chiều sâu văn chương. Tuy vậy, đi cùng những thách thức ấy là không ít cơ hội. Gen Z có lợi thế lớn nhờ sự thông thạo công nghệ, khả năng tiếp nhận đa văn hóa và tinh thần hội nhập. Họ có thể xuất bản toàn cầu thông qua Amazon Kindle, Webtoon hay nền tảng tự xuất bản trong nước, qua đó đưa tác phẩm vượt ra ngoài biên giới. Đồng thời, chính sự biến động của thời đại – biến đổi khí hậu, dịch bệnh, khủng hoảng bản sắc… – lại trở thành nguồn chất liệu phong phú để Gen Z lên tiếng, khẳng định cái tôi thế hệ. Nhờ vậy, văn học Gen Z vừa phải đối diện áp lực, vừa có động lực mạnh mẽ để tìm bản sắc riêng trong dòng chảy văn học đương đại.

Nhìn từ hiện tại, văn học Gen Z tại Việt Nam đang phát triển theo những khuynh hướng rõ rệt. *Thứ nhất*, văn học số hóa, gắn liền với nền tảng mạng xã hội, trở thành môi trường phổ biến để sáng tác, phát tán và quảng bá tác phẩm. *Thứ hai*, khuynh hướng tự sự cá nhân, đề cao trải nghiệm và cảm xúc riêng tư, cho thấy sự gần gũi với nhật ký, blog, nhưng lại được nâng cấp thành văn bản văn học với tính chia sẻ cộng đồng. *Thứ ba*, sự lai ghép thể loại (thơ ngắn, tản văn mạng, văn học hình ảnh, truyện minh họa trực tuyến…) phản ánh tinh thần sáng tạo mở của thế hệ mới. Trong tương lai, Gen Z hứa hẹn sẽ trở thành lực lượng nòng cốt tạo nên diện mạo văn học thế kỷ XXI – một diện mạo trẻ trung, toàn cầu hóa nhưng vẫn tìm cách khẳng định căn tính Việt. Viễn cảnh này không chỉ là sự kế thừa truyền thống, mà còn là sự tái định nghĩa văn học trong bối cảnh công nghệ và toàn cầu hóa, nơi mà giới trẻ vừa là người viết, vừa là độc giả, vừa là cộng đồng nuôi dưỡng văn học.

Vậy kịch bản nào cho văn học Gen Z phát triển trong bối cảnh hiện nay? Thực tế cho thấy văn học Gen Z đang nổi lên như một dòng chảy mới trong nền văn học Việt Nam, mang theo tinh thần của một thế hệ được nuôi dưỡng, trưởng thành trong bối cảnh toàn cầu hóa và cách mạng công nghệ. Sự sáng tạo, năng động, chủ động của họ là rất đáng ghi nhận. Tương lai của dòng văn học này khá rộng mở, song cũng có nhiều thách thức cần vượt qua.

Một trong những thách thức lớn nhất mà văn học Gen Z phải đối diện là sự thay đổi trong thói quen đọc của công chúng. Trong kỷ nguyên số, người trẻ dành nhiều thời gian cho các nền tảng trực tuyến như mạng xã hội, YouTube hay các ứng dụng đọc nhanh thay vì dành sự kiên nhẫn cho những tác phẩm dài hơi. Sách in vì thế mất dần vị thế truyền thống, và các tác giả Gen Z phải nỗ lực tìm cách giữ chân độc giả vốn đang bị cuốn vào vô vàn hình thức giải trí tức thời. Điều này đặt ra yêu cầu đổi mới cả ở phương diện nội dung lẫn hình thức để văn học vẫn có thể giữ được sức hút. Một thách thức khác đến từ sự cạnh tranh trực tiếp với văn học quốc tế. Trong bối cảnh toàn cầu hóa, độc giả trẻ có thể dễ dàng tiếp cận với những tác phẩm dịch, phim ảnh, truyện tranh hay tiểu thuyết trực tuyến từ khắp nơi trên thế giới. Sức hấp dẫn và đa dạng của các nguồn văn hóa ngoại nhập khiến văn học trẻ Việt Nam dễ bị lu mờ. Các tác giả Gen Z nếu chỉ dừng lại ở việc mô phỏng hoặc

vay mượn phong cách nước ngoài thì khó lòng tạo nên dấu ấn riêng. Vì vậy, việc khẳng định bản sắc cá nhân đồng thời gắn kết với văn hóa dân tộc là một thách thức cấp thiết. Ngoài ra, áp lực sáng tạo cũng là một vấn đề không nhỏ. Số lượng tác phẩm mới được đăng tải hằng ngày trên Wattpad, Facebook hay các nền tảng xuất bản điện tử rất lớn, dẫn đến tình trạng "bội thực" văn bản. Trong bối cảnh đó, việc tìm ra đề tài độc đáo và cách thể hiện khác biệt là điều vô cùng khó khăn. Không ít cây bút trẻ dễ rơi vào lối viết vội vàng, vay mượn và lặp lại, khiến tác phẩm thiếu đi chiều sâu tư tưởng. Bên cạnh đó, thị hiếu thị trường – đặc biệt là sự chi phối của xu hướng câu view, câu like – cũng có thể làm văn học Gen Z bị cuốn vào các tác phẩm mang tính giải trí ngắn hạn, thiếu giá trị bền vững về nghệ thuật và nhân văn.

Tuy đối diện nhiều thách thức, văn học Gen Z cũng đứng trước những cơ hội chưa từng có nhờ sự phát triển của công nghệ. Mạng xã hội và các nền tảng số mở ra không gian sáng tác và công bố rộng lớn, nơi mỗi tác giả trẻ có thể trực tiếp đưa tác phẩm của mình đến công chúng mà không phải trải qua các khâu xuất bản truyền thống. Điều này không chỉ rút ngắn khoảng cách giữa người viết và người đọc, mà còn khuyến khích sự thử nghiệm, sáng tạo trong nhiều thể loại và phong cách mới. Lợi thế lớn của thế hệ Gen Z chính là khả năng thích nghi với đời sống số. Sinh ra và lớn lên trong kỷ nguyên công nghệ, các tác giả trẻ nhanh nhạy trong việc nắm bắt vấn đề xã hội, phản ánh hiện thực hiện đại, đồng thời khai thác những đề tài mới mẻ, táo bạo gắn liền với trải nghiệm thế hệ. Những câu chuyện về áp lực học tập, khủng hoảng tâm lý, tình yêu hay ý thức về môi trường… thường được thể hiện qua giọng điệu chân thực, gần gũi, dễ tạo nên sự đồng cảm nơi độc giả cùng trang lứa. Một cơ hội khác đến từ sự giao thoa văn hóa toàn cầu. Gen Z có thể tiếp cận kho tàng văn học, điện ảnh, âm nhạc quốc tế đa dạng, từ đó làm phong phú thêm nội dung và kỹ thuật biểu đạt. Sự hòa trộn giữa yếu tố bản địa và quốc tế giúp tác phẩm vừa mang hơi thở hiện đại vừa giữ được sự gần gũi, tạo nên sức hút đặc biệt. Bên cạnh đó, đặc điểm nổi bật của văn học Gen Z là nhấn mạnh vào tiếng nói bản sắc cá nhân. Những trang viết thường mang tính tự sự mạnh mẽ, phản ánh tâm trạng, sự tổn thương và ước vọng cá nhân. Chính yếu tố này đã tạo nên tính chân thực và sức lan tỏa, giúp văn học Gen Z khẳng định dấu ấn riêng trong dòng chảy văn học đương đại.

Các hội thảo và sân chơi văn học gần đây, như *Ươm mầm văn học teen* (2022), cho thấy Gen Z vừa say mê sáng tác vừa quan tâm đến việc tự biên tập, tự công bố tác phẩm. Xu hướng này phản ánh một kịch bản "văn học mở", nơi mỗi tác giả trẻ có thể trở thành biên tập viên cho chính mình, trực tiếp kết nối và đối thoại với độc giả. Tuy vậy, sự tự do này cũng đặt ra thách thức: thiếu những "bộ lọc" chuyên nghiệp dễ dẫn đến sáng tác lan tỏa nhanh nhưng thiếu chiều sâu. Vì vậy, văn học Gen Z trong tương lai cần kết hợp hài hòa: vừa tận dụng không gian số để sáng tạo và lan tỏa, vừa duy trì những giá trị nghệ thuật, nhân văn và bản sắc dân tộc.

Có thể nói, văn học Gen Z ở Việt Nam đang trong quá trình định hình, non trẻ nhưng đầy tiềm năng. Thách thức từ thói quen đọc mới, sự cạnh tranh quốc tế và sức ép thị trường lại chính là động lực thúc đẩy thế hệ này khẳng định bản sắc. Với ưu thế công nghệ và tinh thần sáng tạo, văn học Gen Z có thể không chỉ làm mới diện mạo văn học Việt Nam mà còn góp phần mở rộng tiếng nói văn chương Việt ra thế giới.

2.2. Tiếng nói thế hệ hay hạt nhân trong sáng tác của thế hệ Z

Ngay từ khi xuất hiện, văn học Gen Z đã nhanh chóng thu hút nhiều thế hệ độc giả bởi sự mới mẻ trong phong cách sáng tác cũng như tinh thần không ngần ngại chạm đến những vấn đề thường bị bỏ qua trong đời sống. Các tác giả trẻ đề cập trực diện đến tổn thương tâm lý, áp lực đồng trang lứa, khủng hoảng bản sắc hay những câu chuyện cá nhân sâu kín. Thay vì sử dụng ngôn từ cầu kỳ, họ chọn giọng văn giản dị, gần gũi nhưng giàu dấu ấn cá nhân, nhờ vậy tạo nên sự đồng cảm mạnh mẽ với người đọc trẻ. Trong bức tranh đa dạng của văn học Gen Z Việt Nam, nhiều gương mặt trẻ đã để lại dấu ấn riêng bằng những phong cách sáng tác độc đáo. Đinh Hằng nổi bật như một người trẻ đam mê xê dịch, mang vào trang viết hơi thở của những chuyến đi, sự trải nghiệm và tinh thần tự do phóng khoáng. Hamlet Trương lại được biết đến với những áng văn trữ tình đậm chất lãng mạn, phản ánh những rung động, khắc khoải và khát vọng yêu thương của thế hệ trẻ. Trong khi đó, Lam đem đến một giọng viết dịu dàng, gắn liền với những diễn ngôn chữa lành, khơi gợi sự đồng cảm và giúp độc giả tìm thấy khoảng lặng an yên trong tâm hồn. Phát Dương nổi bật bởi tinh thần "tò mò" trước thế giới, với những trang viết phản ánh sự quan sát tinh tế và khát vọng khám phá những điều giản dị nhưng giàu ý nghĩa trong đời sống. Còn Jun Phạm, bên cạnh hình ảnh một nghệ sĩ đa tài, còn in dấu cuộc đời trong từng tác phẩm văn chương của mình, tạo nên sự kết hợp hài hòa giữa trải